

AFROTOPIA – AFRIKA HELYE ÉS LEHETSÉGES INTEGRÁCIÓJA EGY ÚJ VILÁGRENDEN

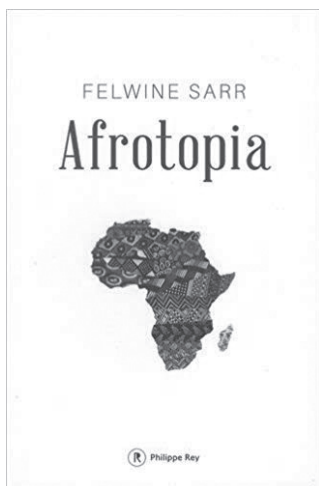
BENKES MIHÁLY

A kötet szerzője az afrikai új generációs gondolkodók egyik elismert alakja.¹ Egyetemi oktatói munkája mellett sikeres írói és tudományszervezői tevékenységet folytat Szenegálban. 2016 tavaszán publikált esszékötetével, amelynek címe a szerző újító szellemiségét hirdeti, egy csapásra felkeltette az Afrika-kutatásban érdekelt és járatos aktorok érdeklődését. A francia politikai körök és médiák élénk reagálásai jelezték, hogy Sarr új hangot ütött meg Afrika és a Világ viszonyát érintő polémiában.²

Az „afrotopia” fogalomhasználatával egy „aktív utópia-terv” alapját vetette meg, kritikai vizsgálat tárgyává téve a kontinens szakadatlan válságainak és fejlődési deficitjeinek indikátorait és környezetét. A kontinens egészén tapasztalható kaotikus viszonyok arra késztették, hogy széleskörű, mélyreható feltáró munka révén lehetséges kiutat vázoljon fel Afrika jövőbeli valós integrációja céljából egy kialakuló új világrendben.

Teóriájának hipotézise, hogy az afrikai népek túlélésének elkerülhetetlen módja a napjainkban zajló univerzális, ún. *intelligens* forradalomban való részesedés biztosítása anélkül, hogy az afrikai kulturális sokféleség valamiféle uniformizmusba torkollana. Számot vetve a kontinens etnikai sokféleségével, az afrikaiak jórészenek halmozott hátrányaival, az oktrojált állami-intézményi viszonyok képlékenységével, számos pesszimizmusra okot adó egymás közötti és önpusztító konfliktusossággal, a hagyományos nyugati intelligencia hegemoniája jegyében keletkezett elidegenítő hatásaival, a berendezkedési viszonyok felváltását szorgalmazza.³ Törekvését a kortárs új hullámos afrikai értelmiségiek útkeresésével összhangban tudományközi elemző szellemi műhely életrehívásával alapozta meg.⁴

A nyugati posztmodern irányzat alkotóinak gondolatiságával rokon nézeteket valló progresszista afrikai elitek hangadójaként egy olyan politikai modernitás megvalósítási módját körvonalazza, amelyben az *endogén dinamika* a prekoloniális korhoz köthető kreatív képességek felerősítésével párosul, s amely „az emberi méltóság és szabadság egyetemes követelményeivel megegyezik”.⁵ Az univerzalizmus és a „dekoloniális gondolat” számára együttható kibontakozási, fejlődési potenciált képez. Az aktív utópia-program a haladás univerzális újragondolásának szükségszerűségét sürgeti, olyan Afrikát vizionál és tervez, amely az emberiség új pályára állításában autentikus szerepre tesz szert. Filozófiai magaslatokig emeli

Felwine Sarr

Afrotopia. Reinventer l'Afrique.

(Éd. Philippe Rey),

2016, French and European Publications Inc., pp. 157.

mondanivalóját, amikor azt a dilemmát érinti, hogyan lehet az eltérő tendenciák közötti antagonizmust feloldani, s helyébe olyan *univerzalizmust* építeni, amelyben a különféleségek gazdagsága, együttélése létezik.⁶

A *realizmus* avagy *liberalizmus-idealizmus* konkurencia-küzdelmében az utóbit részesíti előnyben. Alaptéziseit egy-egy gondolati egységbe foglalva polémikus felfogásban taglalja:

- A *Szemben az árral* c. esszéje⁷ a teljes körű intellektuális szuverenitás elérhetőségének legfőbb akadályát a nyugati növekedés-központú evolucionalista, illetve a keresztény eszkatológikus uniformizáló kritériumok követésében jelöli meg. A nyugati minta utánzása a szerző szerint az afrikai társadalmakban egyensúlytalanságot, értékvesztést kelt, amit a különféle rendszerek közötti kapcsolatok újragondolása révén, az ún. ár-apály szindróma okainak felülvizsgálata és eliminálása során lehet visszájára fordítani.
- A *modernitás tétele* c. esszéiben⁸ a hagyomány és modernség dilemmáját elemzi. Sarr álláspontja egyértelműen elutasító a megvalósult, „félresiklott” modernitással szemben, amely „nyomort” és „elhagyatottságot” okozott Afrikában. Mégsem a sokszínű tradíciókhoz való kritikátlan visszatérés híve, minthogy azok többségükben elavult formák, s már nem működnek jól. Az eredetiségben megfogyatkozott afrikai tradíciók tekintetében is az újraértelmezést sürgeti, vallva, hogy az afrikai társadalmak szociotörténeti, politikai dinamikája kötelezővé teszi egy afrikai modernitásról szóló diskurzus lefolytatását. Rávilágít arra, hogy az afrikai modernitás – megfelelően az afrikai viszonyok sokféleségének – napjaink változó környezetében jelenlévő különféle megtermékenyítő, pszichológiai-történeti ellentmondásos tendenciák terméke lehet. Felfogása szerint az autentikus afrikai modernitás a közösségi és egyéni, az anyagi és spirituális egyensúlyi viszonyok közepette, valódi demokratikus kultúra kimunkálásával, az autonómiák széleskörű kibontakoztatásával teremthető meg.

- Az afrotopia az afrikai gazdaság kérdéskörét is a kultúra szerves részeként tételezi.⁹ Kultúra és gazdaság kölcsönhatásait és interakcióját egyaránt döntőnek tekinti a közösségi és egyéni cselekedetekben. Érvélese során számos nemzetközi tudományos értekezést interpretál. A létező gazdasági rendszerek terén tapasztalható konfúzió eredőinek feltárása révén a gazdasági szféra különféle kompartmentjei tekintetében időszerű ajánlásokat fogalmaz meg. Kifejti, hogy a kontinens egészének az adottságokhoz képest elmaradó gazdasági eredményességéért a külföldi ágensek felelőssége ugyan elvülhetetlen, de egyértelműen elmarasztalja az új független afrikai államok vezetőit és egymást követő kormányait is Afrika fejlődési deficitessége miatt. Felrója, hogy a függetlenségi korszak elmúlt évtizedeiben az afrikai vezetők többsége rossz politikai és gazdasági teljesítményt nyújtott, s hogy az afrikai népek minden téren érvényesülő függésben tartásának rendszerei, az ún. elitek nepotizmusa ugyancsak rendkívüli módon akadályozták a kontinens népeinek fejlődését.

Sarr nem lázad, hanem tudományos vértettséggel következetesen tárja fel a kontinens válságát, annak a külvilághoz, illetve az Afrika-közi, regionális és lokális viszonyaihoz köthető motívumait. Azt a modus vivendit keresi, amely a túlzó pesszimizmus és a túlfűtött optimizmus kockázatait kizárva új, kölcsönösen megtermékenyítő korszakos fejlődésnek nyithat utat Afrika és a Világ kontextusában. Nyíltan az ún. alternatív modernitások képviselőinek vezérelvét követi, miszerint az eltérő civilizációs körök időben és térben zajló közeledése folyamán a modernizálódás szelektív befogadása teremthet békés prosperitást a világban.

Utópia-felfogása mindenekelőtt az *emberiség egészének edukációjában* a „tisztességesebb”, „tudományosabb” és „egyensúlyra törekvő közösségibb” argumentumok érvényesítését tételezi. Nem hagy kétséget afelől, hogy a nemzetközi aktorok, a hangadó elitek mind szélesebb körének tudatára kell ébredniük Afrika növekvő geopolitikai-geostratégiai jelentőségére, mely jelenleg a mérhetetlen kiaknázható erőforrások és a leküzdendő súlyos terhek és biztonsági anomáliák elegyes formájában manifesztálódik.

Az afrikaiakhoz azt a kihívást intézi, hogy fogalmazzák újra szerepüket önmaguk és az emberiség számára kimunkált terv keretében. E halaszthatatlan történelmi fordulat megalapozását szolgálta a *Les Ateliers de la Pensée* iniciatíva alatt létrehívott szellemi műhely, amelynek 2016. őszi találkozóján elhangzott interdiszciplináris előadások a megújulás szükségszerűségét reprezentálták. A kontinensről és az afrikai diaszporából összegyűlt résztvevők polemikus, kritikai esettanulmányai arról tanúskodnak, hogy az egyetemes fejlődésre nyitottan, de következetesen kritikusan, egyben autonóm módon kell reagálniuk az afrikai eliteknek és népeknek.¹⁰

A szerző kötetének befejező eszmefuttatásaival mintegy axiómaként rögzíti, hogy „egy civilizáció intelligenciája a komplementer világok szintézisének létrehozatalára fordított kapacitásában rejlik”. Nyomatékosítja, hogy egy civilizáció nemcsak technikai és anyagi alapokon fejlődik, hanem morális és esztétikai értékek által is. Ezt a megújulást egyetemlegesen, kiváltképpen Afrika vonatkozásában nem

feltétlenül a XIX. századi nemzeti keretek közt, egy területhez, egy etnikumhoz vagy rassz-alapú identitáshoz kötötten tartja megvalósíthatónak. Látva, hogy a kontinens helyzetéről folytatott diskurzust napjainkban egyidejűleg a reménytelenség és az eufória jellemzi, radikális változást vár mind Afrika, mind a planéta sokszínű népességétől. Sarr következetesen azt az álláspontot képviseli, hogy semmilyen jövőkép nem képzelhető el az afrikaiak önálló, öntudatos, cselekvő részvétele nélkül.

Az új generációs afrikai értelmiségiek publikációi sorában Felwine Sarr „afrotopiája” felerősíti azt a késztetést, hogy a „fekete földrész” tartós válságát a világ biztonságát súlyosan veszélyeztető jelenségként tudatosítsuk, amely a nemzetközi társadalom minden szereplőjétől innovációt, megkülönböztetett Afrika-politikát követel. Írása utolsó mondatában egy „spirituális forradalom” kibontakoztatását és véghezvitelét sürgeti, amelynek folyamán Afrika mintegy „a világ spirituális tüdejeként” működik.¹¹

A szerző által elének tárt aktív utópia-terv meggyőző üzenete ellenére nyitott kérdés marad, hogy az óhajtott történelmi léptékű paradigmaváltásra megérett-e az emberiség, a nemzetközi társadalom valamennyi szereplője, így a sokszínű Afrika is. Mégis, az „afrotopia” szellemisége e publikáció folytán megkerülhetetlen a nemzetközi viszonyok újragondolása tekintetében. Sarr műve egyúttal különös felelősséget ró az afrikanisztika művelőire, hogy az uralkodó gazdasági, politikai és intézményi korlátokon felülemelkedve folytassák kutatásaikat. ☀

Jegyzetek

- 1 1972-ben született Szenegálban. Író és egyetemi oktató a Gaston Berger de Saint-Louis-du-Sénégal Egyetemen.
- 2 Lásd <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2015/08/10> és <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2016/03/29>
- 3 Ld. a *La révolution sera intelligente* c. esszét, 99-109. o.
- 4 Ld. *Laboratoire d'analyse pluridisciplinaire des dynamiques des sociétés africaines et de la diaspora* (Laspad)
- 5 Ld. 131. o.
- 6 Ld. 111-131. o.
- 7 *Contra la marée*, 17-28. o.
- 8 *La proposition de la modernité*, 29-46. o.
- 9 *La question de l'économie*, 47-88. o.
- 10 Ld. *Écrire l'Afrique-Monde* sous la direction de Achille Mbembe et Felwine Sarr. Dakar: Philippe Rey/Jimsaan, 2017. pp. 397.
- 11 Ld. F. Sarr, *Afrotopia*, i.m. 155. o.